אם אינו ענין לנשך כסף שהרי כבר נאמר [1]לא תשיך לאחיך תנהו ענין לרבית כסף [א]אין לי אלא בלוה במלוה מנין נאמר נשך בלוה ונאמר נשך במלוה מה נשך האמור בלוה לא חלקת בו בין בכסף בין באוכל בין בנשך בין ברבית אף נשך האמור במלוה לא תחלוק בו בין בכסף בין באוכל בין בנשך בין ברבית מנין לרבות כל דבר ת"ל [1]נשך כל דבר אשר ישך רבינא אמר לא נשך באוכל ולא רבית בכסף צריכי קרא דאי כתיב את כספך לא תתן לו בנשך ואכלך (א) במרבית כדקאמרת השתא דכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך קרי ביה הכי את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית ובנשך ובמרבית לא תתן אכלך [ב]והא תנא נאמר נאמר קאמר הכי קאמר אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה [ג]עכשיו שנאמר קרא ג"ש לא צריך אלא גזירה שוה למה לי לנשך כל דבר אשר ישך דלא כתב במלוה אמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית לאו בגזל לאו באונאה צריכי דאי כתב רחמנא לאו ברבית משום דחידוש הוא דאפילו בלוה אסרה רחמנא ואי כתב רחמנא לאו בגזל משום דבעל כרחיה אבל אונאה אימא לא ואי כתב רחמנא לאו באונאה משום דלא ידע דמחיל חדא מחדא לא אתיא תיתי חדא מתרתי הי תיתי לא לכתוב רחמנא לאו ברבית ותיתי מהנך מה להנך שכן שלא מדעת תאמר ברבית דמדעתיה לא לכתוב רחמנא לאו באונאה ותיתי מהנך מה להנך שכן אין דרך מקח וממכר בכך אלא לא לכתוב רחמנא לאו בגזל ותיתי מהנך דמאי פרכת מה לרבית שכן חידוש אונאה תוכיח מה לאונאה שכן לא ידע ומחיל רבית תוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שכן גוזלו אף אני אביא גזל אמרי הכי נמי אלא לאו בגזל למה לי לכובש שכר שכיר כובש שכר שכיר בהדיא כתיב ביה [2]לא תעשוק שכיר עני ואביון [ד]לעבור עליו בשני לאוין ולוקמה ברבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין דבר הלמד מענינו

ובעניינא

רבית בכסף מנין. שעובר אף בלאו שני של רבית: **ת"ל.** בלוה נשך כסף. אם אינו ענין לגופו לחייבו על לאו של נשך שהרי כבר נאמר בראש המקרא לא תשיך ובסופו נאמר כל דבר אשר ישך תנהו ענין לרבית כסף והשתא דשמעינן מלא תשיך בין כסף ובין אוכל אייתרו תרוייהו נשך כסף ונשך אוכל לחייב את הלוה על לאו של רבית על שניהן (ג): **אין לי.** שעובר על שני לאוין בין בכסף ובין באוכל אלא לוה: **רבינא אמר לא נשך באוכל ולא רבית בכסף צריכי קרא.** למיגמר במלוה מן הלוה דבגופו כתיבי כלמפרש ואזיל: **כדקאמרת.** נשך קאי אכסף ומרבית אאוכל: **והא תנא נאמר נאמר קאמר.** ומגזרה שוה נפקא ליה והיכי פליג אמורא אתנא ואמר דמגופיה יליף: **הכי קאמר תנא אילו לא נאמר קרא.** כדרך הנשמע לשניהם אע"פ כן הייתי לומדו בגזירה שוה והשתא גזירה שוה לא צריך להכי: **למה לי לאו ברבית לאו בגזל כו'.** ילמדו זה מזה שבכולן חסרון ממון שמחסר את חבירו: **דאפילו בלוה אסר רחמנא.** וגזר עליו שלא יתננו וליכא למימר חידוש הוא שחידשה תורה בזו ולא שאסר לחסר את חבירו בדרך אחרת דהא אזהרת לוה לאו משום דמחסר הוא: **מה להנך דלא מדעתיה.** אונאה לא ידעי ביה גזל על כרחיה שקל: **תאמר ברבית דמדעתו.** נותן לו: **שכן אין דרך מקח וממכר.** תאמר באונאה שהיא דרך מקח וממכר ויש בני אדם שצריכין לחפץ וקונין ביותר משוויו: **לא לכתוב בגזל ותיתי מהנך.** דכי פרכת מה לרבית שכן חידוש תאמר בגזל אונאה תוכיח מה לאונאה שכן לא ידע דמחיל תאמר בגזל דידע וליכא למימר דמייאש ומחיל רבית תוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שמחסרו ממון אף אני אביא גזל: **לכובש שכר שכיר.** דלא מטא לידיה ולא מחסר ליה:

ובעניינא

אם אינו ענין לנשך כסף שכבר נאמר לא תשיך. פי' אפילו לא כתב אלא לא תשיך לאחיך כסף אוכל הוי ידעינן נשך בכסף ואוכל ואי כתב לא תשיך לאחיך נשך כסף אוכל הוי ידעינן נמי רבית כסף ואוכל באם אינו ענין ונשך אוכל אתי לג"ש ונשך כל דבר אתי לאוקמי נשך במלוה באם אינו ענין ללוה והוית ג"ש מופנה משני צדדים והיינו דקאמר בסמוך מה לוה לא חלקת כו' דהכל כתב בלוה וכי קאמר נשך באוכל מנין ת"ל נשך אוכל לאו מנשך מפיק אלא מאוכל גרידא דקאי אלא תשיך וה"ק ת"ל נשך אוכל בלוה ובג"ש מפיק ליה במלוה וא"ת כיון דכתיב כל דבר אפילו לרבות עצים ואבנים א"כ כסף אוכל למה לי [א] וי"ל למדרש כלל ופרט וכלל לא תשיך כלל כסף אוכל פרט כל דבר חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון כו' יצאו קרקעות שאין מטלטלין ויצא פחות מש"פ שאינו ממון וכן משמע פרק נערה (כתובות דף מו. ושם ד"ה אתיא) דקתני רבי יהודה אומר אינו חייב עד שיסכור דאתיא ד)(שומא שומא) בעי ר' ירמיה שכרם בקרקע מהו או בפחות מש"פ מהו ואי שייך רבית בקרקע או בפחות מש"פ מאי בעי אלא ודאי פטור ובעי כיון דגמר מרבית מה להלן פטור אף כאן פטור א"ד לא והדאמר בערכין (דף לא. ושם) גבי בתי ערי חומה רבית גמורה היא והתורה התירה התם הלוה מעות על הקרקע אבל קרקע בקרקע אפשר דשרי מן התורה:

קרי ביה כספך לא תתן בנשך ובמרבית. וה"נ בפ"ק דע"ז (דף כ. ושם ד"ה אחד) ופרק כל שעה (פסחים דף כח: ושם ד"ה ליכתב) ופרק כל הבשר (חולין דף קיד: ושם ד"ה או) לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ודריש לגר תתננה ומכור תתננה ומכור לנכרי ואפילו מאן דפליג היינו משום דכתיב או לחלק וא"ת בפ"ק דקדושין (דף לב: ושם) לא בעו רבנן למדרש כר' יוסי הגלילי מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן וי"ל משום דאין מפני מיושב אוהדרת ולא תקום אפני זקן והא דאמר התם ורבנן אי כתיב מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן כדקאמרת היינו משום דלאו על כרחך אמרת הכי והא דאמר בפרק הוציאו לו (יומא דף נג. ושם: ד"ה שאם) ה' מקראות אין להם הכרע שאת ארור מחר משוקדים וקם ולא אמר דקאי אלעיל ואלרע היינו משום דהכא כיון דקאי על כרחך נשך אכספך אמרת ה"ה ארבית וכיון דקאי רבית אאוכל כמו כן נשך קאי אאוכל וכן תתננה כן אבל הנך חמש דלמא לא קיימי אלא אלעיל לבד או אלרע וא"ת התניא פרק שני דזבחים (דף כד.) ולקח הכהן מן הדם באצבעו ונתן קבל או זרק בשמאל פסול ור"ש סבר קבל בשמאל כשר ואמר אביי טעם דר"ש דסבר דקרא דאצבעו דמשמע ימין לא קאי אלא אונתן דלאחריו ולא אולקח דלפניו ולתנא קמא קאי אתרוייהו והשתא מאי שנא מהנך ה' דאין להם הכרע וי"ל דהתם פשטיה דקרא משמע דקאי אולקח מ"מ סבר תנא קמא דקאי נמי אונתן דכתיב קרא אחרינא ולקח מדם הפר ונתן על קרנות המזבח באצבעו דהתם קאי אצבע אנתינה וילמד סתום מן המפורש והיינו נמי טעמא דר"ש ה):

גזירה שוה לא צריך. ו)וא"ת קרא למה לי וי"ל דאין שום אריכות לשון בפסוק אלא שסמך נשך ומרבית זה לזה: **אמרי** הכי נמי. וא"ת והא אין מזהירין מן הדין וי"ל דגזל לאו הניתק לעשה הוא כדאמרינן פרק שילוח הקן (חולין קמא.) ומטעם דאין מזהירין מן הדין הוה מצי למימר לעיל דלא ילפי מהדדי אלא דעדיפא קאמר דאפילו מדינא לא אתי: **אלא** לאו דגזל למה לי לכובש שכר שכיר. וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ובגזל עבדים דלא אתי מרבית ואונאה דאין אונאה לעבדים כדקאמר לעיל (דף נו:) ז)דהא קרקע אינה נגזלת אינו מן המקרא) אלא משום דלא אפשר לזוז ממקומה אבל עבדי דניידי אע"ג דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול ח):

לעבור עליו בשני לאוין. וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר באם אינו ענין לקי שפיר וא"ת לקמן בהמקבל (דף קיא:) אמרינן דגזל הכנעני מותר ודריש רעך ולא כנעני וצריכי דאי כתב גזל דלא טרח פירוש דשמא נפלו בירושה או מציאה או מתנה אבל שכר שכיר דטרח כנעני נמי אסור והשתא הא מוקמינן הכא האי לא תעשוק את רעך ולא תגזול כולה קרא בעושק שכר שכיר וי"ל דדריש מדסמיך רעך ללא תגזול ואפקה בלשון גזילה למימר דגזל הכנעני שרי וא"ת והיכי ס"ד למימר דגזל הכנעני אסור דאיצטריך קרא למעוטי הלא בישראל גופיה לא ידענא גזל אלא מרבית ואונאה ורבית שרי בכנעני דכתיב לנכרי תשיך ואונאה נמי דכתיב עמיתך ודרשינן לעיל (דף נט.) עם שאתך בתורה [ובמצות] וי"ל דהוה אסרינן גזל הכנעני מואכלת את כל העמים דדרשינן מהתם בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיג:) שגזל הכנעני אסור דדוקא בזמן שהם מסורים בידך שרי קרא:

שתולה

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין מג.], ב) [דוגמתו שם וכרי"ה לד.], ג) [ע"כ שייך לדף ס:], ד) שיטה שיטה כצ"ל, ה) [וע"ע תוס' יומא נג: ד"ה שאם], ו) נ"ל דהא דקרקע כדלי"ת. מהרש"ם ועיין רש"ל ועיין בספר כ"י, ז) ועי' תוס' סוטה ל: ד"ה וקרקע, ח) [פסחו התוס' בלשון וא"ת ולא כתבו שום תירוץ ועיין רש"ל וכן דקדק המהרש"א בתוס' פסחים ל: ד"ה אונאה ועיין זה מגיד בתוס' סוטה לג. ד"ה ועניה יתומים כ. ד"ה הא ושם ז: ד"ה מה עוד שם מא. ד"ה ואתי עוד שם כט. ד"ה אמרו ושם קנה: סד"ה אימא ובב"ב מב: ד"ה שותף ושם פא. ד"ה מאתי ובמנחות ע: ד"ה אין ושם יח: סד"ה מאי ושם לו: ד"ה מה ושם סב. ד"ה במילואים ושם לג: ד"ה ידו ובבכורות יב. ד"ה מה ושם כו: ד"ה מלאחך].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואכלך לא תתן במרבית כדקאמרת:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה גזירה וכו' וא"ת קרא למה לי. עיין נדרים ד' ג ע"א בר"ן ד"ה לנדור נדר [וע"ע מל"מ פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"א ד"ה גרסינן בס"ק]:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אם. וי"ל למדרש כו'. נ"ב ורשב"א חולק:

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מהלכות מלוה הלכה א ב:
ה ב מיי' פי"א מהל' שכירות הלכה ב סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' שלט סעי' ב:

תורה אור השלם

1 לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישך: דברים כג כ
2 לא תעשק שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך אשר בארצך בשעריך: דברים כד יד